

УДК 378.147

Неля Перхайло,
кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри соціальної педагогіки та освіти дорослих
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»

РОЛЬ ПРОФЕСІЙНОГО ПОРТФОЛІО У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ ТА СТАНОВЛЕННІ СТУДЕНТІВ

У статті проаналізовано педагогічні засади формування професійної компетентності майбутніх соціальних педагогів з використанням методу професійного портфоліо. Соціально-педагогічна діяльність заснована на різних видах і формах спілкування та вимагає вмінь будувати ефективну символічну комунікацію. Розглянуто педагогічні можливості професійного портфоліо і досвід упровадження технології портфоліо до освітньої діяльності педагогічного ВНЗ. У статті описано різні підходи до визначення поняття «портфоліо», рекомендовано створення і використання портфоліо у процесі фахової підготовки майбутніх соціальних педагогів. Обґрунтовано застосування конкретної технології формування мобільності студента у процесі його професійного становлення і розвитку. Публікація доводить, що підготовка майбутніх соціальних педагогів до фахової діяльності тісно пов'язана з формуванням професійно-комунікативної компетентності, особистісних характеристик, системною підготовкою до ефективного фахового спілкування.

Ключові слова: портфоліо, самопрезентація, метод «професійне портфоліо», фахова компетентність, фахова підготовка педагога, професійний розвиток.

Публикация представляет педагогические основы формирования профессиональной компетентности будущих социальных педагогов с использованием метода профессионального портфолио. Рассмотрены его педагогические возможности и опыт внедрения этой технологии в образовательную деятельность педагогического вуза. В статье приводится описание различных подходов к определению понятия «портфолио», рекомендуется создание и использование портфолио в ходе профессиональной подготовки будущих социальных педагогов. Исследования связаны с разработкой конкретной технологии формирования мобильности выпускника в процессе его профессионального становления и развития. Публикация подтверждает, что профессиональное образование будущих социальных педагогов включает в себя необходимость формирования у студентов профессионально-коммуникативной компетентности, личностных характеристик, системную подготовку к эффективной профессиональной самопрезентации.

Ключевые слова: портфолио, самопрезентация, метод профессионального портфолио, профессиональная компетентность, профессиональная подготовка педагога, профессиональное развитие.

The structure of the competence of the social teacher is considered in the article. The ways of optimization of the process of formation of professional competence in the process of formation of the future specialist are explored. The publication presents the analysis of the problem of professional training of the future social pedagogues at the higher educational establishment. The pedagogical bases of formation of professional competence with the use of method of professional portfolio for future social workers are analyzed in the article. Socio-pedagogical activity based on different types and forms of communication requires skills to build effective communication. Pedagogical possibilities of a professional portfolio and experience of implementing technology of portfolio in the educational activity of pedagogical university are considered. The article describes various approaches to the definition of «portfolio» and recommends the creation and using of portfolios in the process of professional training of future social pedagogues. The research is associated with the development of specific technology of formation mobility of alumnus in the process of his formation and development at the University. The publication proves that the training of the future social teachers to professional activity is closely connected with the formation, particularly professionally-communicative competence, personal characteristics, systematic training to effective professional communication.

Key words: *portfolio, self-presentation, method of professional portfolio, professional competence, professional training of pedagogues, professional development.*

Постановка проблеми. Оновлення освітньої парадигми вимагає формування професійної готовності майбутніх соціальних педагогів, яка, зокрема, передбачає навички самопрезентації, продуктивного пошуку роботи, проектування траєкторії фахового розвитку й самореалізації тощо.

Оптимізація професійної освіти потребує посилення практичної підготовки майбутніх соціальних педагогів, активізації фахового становлення, складання і реалізації індивідуального плану професійного росту вже під час навчання у ВНЗ.

Підготовка майбутніх соціальних педагогів до послідовного й ефективного професійного становлення, пошук її нових форм і методів зумовлені суперечностями між новими вимогами суспільства та недостатнім розробленням теоретико-технологічних аспектів їхньої підготовки. У цьому аспекті вважаємо за доцільне впровадження у процес навчання майбутніх соціальних педагогів професійного портфоліо як засобу свідомого проектування студентами власного фахового становлення і розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження окремих аспектів проблеми використання портфоліо у процесі професійного навчання дорослих представлено у працях Х. Баррет, Л. Дарлінг-Хаммонда, Б. Джадсона, П. Дулітл, Б. Євтуха, К. Наппера, В. Райта, Дж. Робінсона, П. Селдіна, О. Сухомлинської, Л. Шульмана та ін. Однак проблема

впровадження професійного портфоліо як новітньої технології не була предметом окремого дослідження. Сказане підтверджує актуальність проблеми використання професійного портфоліо в освітньому процесі як засобу професійної орієнтації студентів.

Метою статті є висвітлення ролі професійного портфоліо у процесі фахової підготовки майбутніх соціальних педагогів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійна підготовка майбутніх соціальних педагогів покликана задовольняти нові запити соціуму, відобразити ускладнення професійної соціально-педагогічної діяльності, враховувати досягнення науково-технічного прогресу, технологічних новацій, а також формувати у майбутніх фахівців здатність до пошуку себе у професії. Професіоналізм соціального педагога є багатогранною характеристикою його діяльності та включає сукупність фундаментальних інтегрованих знань, узагальнених умінь і педагогічних здібностей, особистісних і професійно важливих якостей, готовність до постійного самовдосконалення, ефективною самопрезентації у фаховій сфері, зокрема, за допомогою професійного портфоліо.

Портфоліо (від французького *porter* – висловлювати, формулювати, нести і *folio* – лист, сторінка) – досье, збірка досягнень; портфель, тека, справа тощо. За призначенням виділяють три типи портфоліо: *демонстраційне* (підсумовує навчальні досягнення студентів, збирає їхні кращі роботи); *портфоліо професійного зростання* (засвідчує процес професійного становлення студентів); *інструментальне* – забезпечує чіткість і доступність викладу студентом засвоєного матеріалу [6].

Професійне портфоліо – це колекція письмових робіт, документів, паперів, відеозаписів, відповідей та іншої інформації, що засвідчують і підтверджують професійні компетенції, досягнення, досвід, інтереси студента. Тобто професійне портфоліо зміщує акцент зі знань студентів на їхні індивідуальні досягнення, спонукає до активної участі у накопиченні різних видів робіт, індивідуального розвитку; підвищення самооцінки [1, с. 48]. До того ж професійні портфоліо, на відміну від традиційного підходу, при якому розрізняють оцінюють предметні, методичні та педагогічні знання студентів, дають можливість здійснити всебічне інтегративне оцінювання рівня підготовки випускника – його ефективність як майбутнього соціального педагога. Воно може виконувати декілька функцій: фіксувати рівень фахівця-початківця та розкривати професійний портрет випускника; підтримувати його життєві, професійні цілі; відобразити кількісні та якісні індивідуальні досягнення [4, с. 38].

Професійне портфоліо майбутнього соціального педагога має складатися з трьох розділів: «портфоліо документів», «портфоліо робіт», «портфоліо відгуків». «*Портфоліо документів*» включає документи про участь у конкурсах, заходах (грамоти, дипломи, сертифікати, свідоцтва тощо), які свідчать про освітні результати, індивідуальний розвиток і становлення майбутнього фахівця, його творчу активність, інтереси тощо.

«Портфоліо робіт» узагальнює творчі, дослідницькі та проектні роботи, тобто тексти, паперові або електронні документи, аудіо- чи відеозаписи, укладені у своєрідну творчу книжку і демонструє основні форми й напрями активності студента – професійної, творчої, громадської. «Портфоліо відгуків» – це характеристики та відгуки про ставлення студента до різних видів діяльності, представлені викладачами, експертами, керівниками баз практик, а також письмовий аналіз власного ставлення студента до своєї діяльності і її результатів (рецензії, відгуки, резюме, рекомендаційні листи). Ця частина портфоліо дає можливість включити механізми самооцінки, що підвищують усвідомлення процесів, пов'язаних із навчанням і вибором профільного напрямку, професійної зорієнтованості, спрямованості на фахову самореалізацію. Складниками професійного портфоліо можуть бути також статті за фахом, есе, тексти доповідей, матеріали конференцій, проектів тощо [2; 5].

Система роботи з формування майбутніми соціальними педагогами власного професійного портфоліо передбачає ряд етапів: 1) мотивація студентів з метою усвідомлення ролі портфоліо, а саме: відображення динаміки їхнього розвитку і результатів самореалізації; 2) сприяння рефлексії власної навчальної роботи; встановлення готовності до здійснення майбутньої професійної діяльності; фахова самопрезентація тощо; опанування призначення портфоліо різних видів та ін.; 3) оволодіння технологією формування портфоліо за конкретними рубриками, вироблення навичок систематичної роботи над ним і т.д.; 4) презентація власного професійного портфоліо у форматі співбесіди при працевлаштуванні; 5) удосконалення результатів роботи студентів [6].

У такий спосіб здійснюється супровід професійного становлення майбутніх соціальних педагогів, що передбачає: огляд кращих робіт та проектів колишніх випускників, які досягли професійних успіхів; формування змісту та структури портфоліо відповідно до обраного фаху; доопрацювання власних портфоліо; організацію зустрічей з майбутніми роботодавцями; оцінювання портфоліо професіоналами та експертами, проведення співбесід та інтерв'ю, просування кращих професійних портфоліо студентів-випускників на ринку праці працівниками відділу кар'єрного зростання та працевлаштування тощо.

Основними принципами формування професійних портфоліо майбутніх соціальних педагогів є: орієнтація та спрямування навчання й оцінювання на досягнення ефективного результату; створення сприятливих умов для професійного навчання, що дозволяють студентам здобувати знання, формувати вміння та навички, які дозволять їм стати компетентними і конкурентоспроможними соціальними педагогами; проектна діяльність як обов'язковий компонент портфоліо, що сприяє розвитку дослідницьких умінь і навичок планування, організації свого часу, конструктивності мислення та вираження думок, критичного ставлення до проблеми, здатності до самопрезентації тощо.

Студенти мають навчитися створювати професійні портфоліо у паперовому та електронному вигляді. Останні можна розмістити на персональному сайті або сайті навчального закладу, що спрощує процес укладання, обслуговування та корекції портфоліо, забезпечує можливість спостереження за фаховим становленням, індивідуальним розвитком студентів, дає змогу ефективного зворотного зв'язку з роботодавцями [2; 6].

Алгоритм роботи над власними професійними портфоліо націлює студентів 1–2 курсів на самовизначення: ким і в якій сфері вони хочуть працювати після університету з огляду на свої інтереси та здібності, сильні і слабкі сторони – спонукає консультиватися з викладачами, випускниками кафедри, працівниками відділу кар'єрного росту та працевлаштування про можливі напрями власного професійного розвитку; відвідувати «ярмарки вакансій», зустрічі з роботодавцями, організовані вищим навчальним закладом, щоб довідатися більше про фахові перспективи і вимоги ринку праці. Важливим у цей період є набуття студентами комп'ютерної грамотності, що стане перевагою при подальшому працевлаштуванні, створення власної електронної поштової скриньки, активне користування інформацією, сайтом відділу кар'єрного росту та працевлаштування тощо. Необхідним компонентом професійного становлення на цьому етапі є пошук роботи на літо (навіть неоплачуваної), яка допоможе студентам не тільки одержати важливі навички, досвід, але й дасть можливість переконатися у доцільності обраного фаху.

Основним завданням майбутніх соціальних педагогів на 3–4 курсах є вибір місця роботи та одержання досвіду. У цей час студентам варто максимально використовувати можливості, які надає виробнича практика. Необхідно розпочати збирати інформацію про потенційних роботодавців, використовуючи Інтернет, професійну періодику, бесіди з людьми та ін. Робота над дипломним проектом також повинна стати частиною професійного портфоліо. Якщо студента зацікавила наукова діяльність, слід обрати наукового керівника й активно брати участь у конференціях, готувати публікації, у портфоліо накопичувати відгуки, листи-рекомендації від науковців, з якими довелось співпрацювати, тощо. Важливо, щоб студенти вивчали курси за вибором, що поглиблюють знання і навички, необхідні в обраній професійній сфері.

Студенти 5–6 курсів зазвичай активно працевлаштовуються, поєднують роботу з навчанням. У цей період їм допоможе свідомий вибір варіативних курсів, які сформують спеціальні знання і вміння, важливо максимально залучати надані вищою школою ресурси – інтелектуальні, матеріально-технічні тощо. Студенти повинні активно користуватися власним професійним портфоліо, контактуючи з потенційними роботодавцями, постійно вдосконалювати і поповнювати його. У роботі над професійним портфоліо студенти мають: вибрати роботу, що найбільше підходить, розробити індивідуальну стратегію пошуку місця для працевлаштування, підготуватися до співбесіди з роботодавцем, навчитися уникати помилок і

невдач при співбесіді, створити портфоліо, що відповідає конкретним професійним цілям і намірам. У цьому зв'язку набуває особливої ваги формування у студентів навичок самопрезентації та вироблення власного іміджу за допомогою професійного портфоліо. Такі вміння сприяють оптимізації символічної комунікації у професійній сфері, допомагають успішно будувати виробничі стосунки [2; 6].

Інноваційна перебудова навчального процесу передбачає зміну форми занять з метою заохочення студентів до активної пізнавальної та комунікативної діяльності професійного спрямування, розширення меж самостійності. Особливою продуктивністю відрізняються такі нетрадиційні форми, які передбачають створення та застосування професійних портфоліо – ділові ігри, презентації, проекти, Інтернет-технології тощо. Отже, професійне портфоліо доцільно використовувати у процесі професійної підготовки впродовж усіх етапів навчання майбутніх соціальних педагогів.

Висновки і перспективи. Важливим складником професійного навчання є спрямування майбутніх соціальних педагогів на самоосвіту, подальше самовдосконалення й розвиток, вироблення у них адекватної самооцінки, самокритичності й дисциплінованості, зокрема за допомогою професійного портфоліо, що узагальнює інформацію, яка сприяє подальшій самореалізації майбутнього фахівця.

Досвід використання портфоліо у процесі фахової підготовки націлює на подальші наукові пошуки: визначення переліку матеріалів, що засвідчують професійну компетентність майбутніх фахівців, обов'язкове створення студентами персональних сайтів, застосування інноваційних методів і форм навчання, що сприяють формуванню у студентів навичок самопрезентації та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бекузарова Н. В. Профессиональное портфолио студента педагогического вуза в рамках итоговой аттестации / Н. В. Бекузарова // Сибирский педагогический журнал. – 2008. – № 6. – С. 36–45.
2. Григорьев О. В. Современные технологии обучения / О. В. Григорьев, Н. М. Литвиненко // Инновации в образовании. – 2011. – № 7. – С. 17–24.
3. Жуков Ю. М. Эффективность делового общения / Ю. М. Жуков. – М. : Знание, 1988. – 63 с.
4. Офіційний сайт Колумбійського коледжу (Чікаго, США) [Електронний ресурс] – режим доступу: http://www.colum.edu/portfolio_center/
5. Родигіна І. В. Компетентісно-орієнтований підхід до навчання / І. В. Родигіна. – Х. : Вид. група «Основа», 2008. – 112 с.
6. Шелехова Л. В. Портфолио как одна из форм организации учебной деятельности по реализации индивидуальной траектории студента [Електронний ресурс] / Л. В. Шелехова // Преподаватель высшей школы в XXI веке. – 2008. – Режим доступу: <http://www.t21.rgups.ru/Arhiv2008s4>
7. Kuhs T. M. Measure for Measure / T. M. Kuhs – Portsmouth: Heinemann, NH, 1997. – 231 p.